

УНИКАЛНО КОМПЛЕКСНО ВИЗУАЛИЗИРАНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ИСТОРИЯТА И КУЛТУРАТА НА ИРАН КАТО ОБЩОЦИВИЛИЗАЦИОНЕН ФЕНОМЕН – НАУЧНОДОКУМЕНТАЛЕН ФИЛМ

Ангелина Петрова
Михаил Урилски

Iran – Seven Faces of a Civilization = Иран – седемте лица на цивилизацията : Документален филм. – Иран : Sunrise Visual Innovations Ltd., 2007. – DVD, 65 мин. – Авт. колектив: Dr Abbas Alizadeh, Dr M. B. Ghahremani, Mohammad Reza Riazi, Farzin Rezaeian, Mohammad teimouri, Dr. Reza Gharib ; Режисьор: Farzin Rezaeian. – Премиера в България: 14.01.2009. – Във филма са използвани колекциите на: Bibliotheque nat. de France, Iran Nat. Museum, Musée du Louvre, The Oriental Inst. of the Univ. of Chicago, The Metropolitan Museum of Art (New York), The Hermitage Museum (Saint Petersburg), Harvard Univ. Art Museums, Trustees of the British Museum, Astan-e Qods-e Razavi (Mashhad), The Victoria and Albert Museum (London). – Премиера в България: 14.01.2009.

Иран е една от най-древните империи. Зародила се около 7000 години пр. Хр. под името Персия. Богатата на толкова история държава е и с много голямо културно богатство – тя е сред десетте най-посещавани държави в света. Ние българите обаче, като че ли знаем за нея много малко. И въпреки че сме раздалечени от доста голямо разстояние имаме много общи неща.

Българската културна общественост има удоволствието да се обогати със знанията, почерпени от книгите, които издава Културното представителство към посолството на Ислямска република Иран. Ето част от тези книги: Веселин Илиев – „Българо-иранци или ирано-българи” (2005 г.); Илия Зоински – „Влиянието на иранската култура и история в България” (2005); д-р Абдолхосейн Зарринкуб – „История на ислямската цивилизация” (2007 г.); Анри Корбен – „История на ислямската философия” (2000 г.); Сайид Хусайн Наср – „Трима мюсюлмански мъд-

реци” (2001 г.); Сайид Хусайн Наср – „Сърцето на исляма” (2010 г.); Имам Али Зайн ал-Абидин – „Съвършената Сахифа” (2000 г.) и други.

Представеният документален филм „Иран – седемте лица на цивилизацията” ни разкрива историята на персите и техните достижения. Филмът е създаден с помощта на 70 изследователи и осъществяването му е отнело 14 години. Това не е първият филм на режисьора Фарзин Ризаеян, който става известен с филма си – „Претъркиването на Персеполис”.

Филмът „Иран – седемте лица на цивилизацията” сполучливо е разделен на седем части (лица), които огласяват главните периоди на Персия, като се започва още от създаването на първата империя. Ето защо тя с право може да се нарича „Люлка на цивилизацията”.

Описаната въвеждаща част на филма ни разкрива постиженията на първата държава на територията на Иран – създаването на градове и об-

разуването на – държавата на елематите (първата империя на персите). Важни придобивки за човечеството, открити там са: изобретяването на колелото и създаването на първата клинописна система. И докато формирането на градовете отбелязва началото на цивилизацията, то създаването на писмеността отделя историята от пред-историята. Скулптурата и металургията са издигнати до нови висоти – статуята на еламитската владетелка Напирасу (Napisasu), съпруга на цар Унташ Напириша (king Untash-Napirisha, 1275–1240 г. пр. Хр.) е ненадмината по своето съвършенство, пропорции и размери дори и в сравнение с импозантните в Египет и Вавилон.

Като второ лице на вековната персийска империя е представена образуваната от цар Кир (king Cyrus, ок. 590 г. пр. Хр. – 529 г. пр. Хр.) първа толерантна държава в света. Най-големият символ на персийската толерантност е изписан върху цилиндъра на цар Кир, наричан „*Законът за правата на човека на Кир*”.

Другият велик цар на персийската държава – на „второто” лице на Персия – е цар Дарий Велики (king Darius I, 550 г. пр. Хр. – 486 г. пр. Хр.). В Египет той построил канал между Червено море и р. Нил – предшественик на Суецкия канал. Цар Дарий построява и големия път, дълъг 1600 мили (2576 км), от град Суза (разположен на 250 км източно от р. Тигър, в днешен югозападен Иран, равнинен Хузестан) до средиземноморските брегове.

Цар Дарий има забележителен принос за систематизирането на данъците и стандартизацията на мерките, теглилките и монетите, което като цяло улеснява и съдейства за развитието на търговията. Великият цар създава също и законник, известен като „*Заповеди за добро управление*”. По това време в целия Близък изток се появява нова дума за „закон” – иранската „дата” (data), заета в арменския, еврейския, акадския език и много други индоевропейски езици.

В представения тук филм е показана възстановка на град Персеполис – столицата на персите, описан от Диодор Сицилийски (Diodorus Siculus, + ок. 35 пр. Хр), който с право го нарича „най-богатия град на света”.

През 330 г. пр. Хр. град Персеполис е разрушен от император Александър Велики (emperor Aleksandar III Makedonski, 356 г. пр. Хр. – 323 г. пр. Хр.). След неговата смърт се заражда Сасанидската империя.

В третата част на филма се разглежда появата на зороастризма по името на пророка Зороастър (Zoroaster, ок. 1200 г. пр. Хр.) – първата универсална религия на човечеството, която и днес има своите последователи.

Сасанидските царе са известни като строители на градове, като един от най-забележителните е Адашир – първият град с радиална улична система (соларна символика). Те строят огромният айван (подобие на арка) в двореца Таки Кисра в Ктизифон, чиито размери са поразително големи.

Положението на Сасанидската империя между Далечния изток и Европа я прави не само стратегическа връзка между Изтока – Запада, но и духовен мост на човечеството и кръстопът на цивилизации. Това позволява, в частност, да се разпространят стъклените изделия на персите по целия свят, с което сасанидите се гордеели особено.

През средата на VII в., изтощена от непрестанните битки с Византия, Сасанидската империя попада под ударите на арабите. Народът е отворен към новата религия – исляма.

Симбиозата на новата религия и древните традиции е представена много добре в четвъртата част на филма. Това е Златният век на древен Иран. Тук се проявяват и големите постижения в областта на науката – едни от най-известните и до днешно време учени, лекари, поети Разес (Rhazes или Rasis, 865–925 г.) и Авицена (Avicenna, 980–1037 г.). Техните научни достижения са били основа на обучението по медицина в Европа чак до XVII в.

Друг виден представител на Златния век на Иран е Харазми (Ebu Abdullah Muhammed bin Musa el-Narezni, 770–840 г.), на когото дължим думите „логаритъм” и „алгоритъм” и въвеждането на алгебрата в Европа, както и десетичната бройна система, която заменила римската.

Петата част на филма с право се нарича „Ювелири на словото”. Тя ни показва достиженията на иранската художествена литература. Персийската поезия е уникална в света със своята дълбочина, богатство и творческа мисъл. Тя е интимно преплетена с персийския мистицизъм. Най-големият паметник на персийската епическа поезия е шедьовъра на Фирдоуси (Abu al-Qasim Ferdawsi, 935–1020 г.) „*Шах-наме*” – „*Книга на царете*”, която е сравнима с Омировата „*Илиада*”.

В основните елементи на изкуството на книгата – калиграфия, подвързия, цветни и черно-бели илюстрации – иранското майсторство достига своя връх. Това изкуство е пренесено в Ренесансова Италия от Персия.

Персийският поет Саади (Sa'adi Shirazi, 1213–1293 г.), който е наречен „Принц на Персийската поезия“, е избран за емблематичен на цялата наша цивилизация. На сградата на ООН е изписан неговият стих:

*Чадата на Авраам едно са тяло:
От кал е сътворено по начало.
Ти, който не скърбиш за болка чужда,
Човек да се наричаш – просто няма нужда.*

Разположена на кръстопът, персийската империя и нейното голямо интелектуално, технологично и материално богатство често пъти е привличала съседните народи, които я нападали и завладявали (император Александър Македонски, арабите, турците и монголите).

Но въпреки претърпените поражения, иранската държава отново и отново възкръсва.

Но как е възможно това?

Именно този въпрос си задава зрителят на рецензирания тук филм.

Всички нашественици, нахлули в Иранското плато, са така привлечени от иранския начин на живот и цивилизация, от красотата на музиката и поезията, на литературата и технологичните изобретения, че пожелават да станат иранци – персийци.

Ето защо и шестата глава от този филм се нарича „Като кипарисово дърво“ – дървото, което при буря се извива до земята, но отново се изправя.

След няколко варварски нашествия на хан Тимур (khan Timur, 1370–1405 г.) и последвалата борба за власт, страната е разделена между няколко султана и дребни владетели....

... Но идва и времето Иран да се обедини и да възроди своята древна цивилизация. В началото на XVI в. полуномадските тюркски племена от Мала Азия и Северозападен Иран, с водача си Исмаил Сафавид (shah Ismail I Safavid, 1487–1524 г.) постепенно обединяват страната.

Следва необикновено възраждане на иранската цивилизация. Тя е представена по чудесен начин в седмата част на филма.

Най-видният от Сафавидите (вж. по-горе: Safavid) е шах Абас (shah Abbas I, 1571–1629 г.),

възкачил се на трона през 1587 г. Той успява да прогони узбеките на североизток, а отоманците на северозапад.

Управлението на Сафавидите е отбелязано с възраждането на националната държава като център на империята и консолидацията на шиитския ислям като национална религия на страната. Под това управление процъфтява текстилната индустрия, която става ключов фактор в икономиката на страната – особено се разпространява килимарството.

В края на XVII в. иранските художници и занаятчии успяват да възстановят старите традиции на Иран в планировката и есетизацията (разкрояване) на околната среда.

Създателите на иранската сияйна красота в ежедневието и творбите на изкуството са сред най-изтъкнатите майстори на света, които великолепно обръщат докосващия се до тях към източника на всяка красота, както е казал поетът Руми (Rumi Jalal al-Din Muhammad Rumi, 1207–1273 г.):

*Към земята на мира, където въпросите замлъкват.
Душата ми обърна лице към това щастливо място,
Към земята на мира, където въпросите замлъкват.
Тайната, която досега хиляди воали скриваха от мен,
Душата ми разкри.*

Филмът „Иран – седемте лица на цивилизацията“ е шедевър на документалното филмово изкуство.

В интервал от 65 минути той ни показва изключителни неща за достиженията на човечеството, дошли от вековната Иранска държава.

Силно впечатление прави триизмерният образ на обектите – компютърна холограмна възстановка на древната архитектура и образците на обичаите и начина на живот на древните перси през 7000-годишната им история.

Този филм е адресиран и към широката публика, и към изследователите на историята и културата в категорията „дълго време“.

Иран – 7000-годишна история – Iran – Seven Faces of a Civilization = Иран – седемте лица на цивилизацията : Документален филм. – DVD (2007): рецензия

